

Чисніков Володимир Миколайович,доктор юридичних наук, доцент,
головний науковий співробітник ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-2020-7298**Бурян Вікторія Володимирівна,**науковий співробітник ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-6647-1399

УЧЕНІ-ПОЛІЦЕЇСТИ НОВОРОСІЙСЬКОГО (ОДЕСЬКОГО) УНІВЕРСИТЕТУ П.М. ШЕЙМІН І О.Є. НАЗІМОВ: ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

У статті на підставі нових знахідок сучасних науковців висвітлюється життєвий шлях та науково-педагогічна діяльність учених-поліцейстів кінця ХІХ – поч. ХХ ст. Новоросійського (Одеського) університету: ординарного професора П.М. Шейміна (1860 – після 1916) та екстраординарного професора О.Є. Назімова (1851–1902), які стояли у витоків вітчизняної адміністративно-правової науки.

Ключові слова: Шеймін П.М., Назімов О.Є., Новоросійський (Одеський) університет, поліцейське право, внутрішнє управління, адміністративно-правова наука, державне право, історія поліції.

Серед визнаних авторитетів-юристів кінця ХІХ– поч. ХХ ст. вважалися учені-поліцейсти Новоросійського (Одеського) університету П.М. Шеймін і О.Є. Назімов, які стояли у витоків вітчизняної адміністративно-правової науки. Саме вони упродовж майже десяти років викладали на юридичному факультеті університету в повному обсязі курс поліцейського права.

Слід зазначити, що за радянських часів імена цих талановитих дореволюційних учених і педагогів були незаслужено забуті. Тільки наприкінці ХХ – поч. ХХІ ст. відомості про них та їхні праці почали з'являтися в роботах сучасних науковців: Б.С. Бачура, В.К. Белобородова, В.В. Бурян, С.О. Єгорова, Ю.Я. Касьяненко, Ю.І. Римаренка, В. М. Сирих, І.Б. Усенка, В.М. Чиснікова та ін. При цьому слід відзначити працю Б.С. Бачура, який на підставі матеріалів Державного архіву Одеської області та інших джерел суттєво доповнив біографію П.М. Шейміна.

Автори цієї публікації ставлять за мету ознайомити читачів з науково-педагогічною діяльністю учених-поліцейстів Новоросійського (Одеського) університету П.М. Шейміна і О.Є. Назімова, беручи до уваги нові знахідки дослідників.

Петро Миколайович Шеймін (1860 – після 1916) народився в с. Самарово Тобольської губернії (нині м. Ханті-Мансійськ, Російська Федерація) у багатодітній селянській родині, яка мала 13 дітей. Петро був четвертою дитиною у сім'ї. Початкову освіту він отримав у Самарському сільському училищі. У 1879 році

закінчив Тобольську класичну гімназію і вступив на юридичний факультет Петербурзького університету. Дякуючи своїй настирливості та природній обдарованості, студент Шеймін успішно закінчив університет зі ступенем кандидата прав, отримавши золоту медаль за випускний твір “Паспортная система в России” (1883) [1, 8].

Після закінчення вищу талановитого молодого юриста залишили при університеті для підготовки до професорського звання на кафедрі поліцейського права (1884–1886). Там же витримав іспит на ступінь магістра поліцейського права (1884) і невдовзі отримав право викладати поліцейське право у званні приват-доцента (1886).

Новоросійський університет. м. Одеса

У серпні 1886 року магістрант П.М. Шеймін за розпорядженням Міністерства народної освіти призначається приват-доцентом по кафедрі поліцейського права Новоросійського університету в Одесі. Справа в тому, що після смерті професора М. М. Шпилевського (1837–1883), посада, яку він обіймав, упродовж трьох років залишалася вакантною.

Спочатку приват-доцент П.М. Шеймін разом із професором В.В. Сокольським (1848–1921) читали окремі теми поліцейського права. Невдовзі, починаючи з осені 1887 року, Петро Миколайович самостійно забезпечував повний курс зазначеної дисципліни. Курс поліцейського права він продовжував читати в університеті до кінця 1889 року.

Незважаючи на велику і плідну педагогічну роботу, він продовжував займатися науковою діяльністю. Основними її напрямками були проблеми поліцейстики, яким він присвячував більшість своїх праць: “Задача, содержание и история науки полицейского права” (Одеса, 1887), “Полицейское право” (Одеса, 1887–1888), а також магістерська дисертація “Полицейская борьба с нарушениями общественной безопасности по германскому праву” (Одеса, 1889).

30 грудня 1889 року Міністерство народної освіти видало наказ про направлення Петра Миколайовича у наукове відрядження за кордон терміном на

© Chysnikov Volodymyr, Buran Victoriia, 2022

один рік. Після закінчення відрядження, у січні 1892 року, він знову повернувся на кафедру поліцейського права Новоросійського університету, яку після його від'їзду за кордон очолював екстраординарний професор О.Є. Назімов. Разом з останнім П.М. Шеймін продовжував протягом майже десяти років викладати в повному обсязі курс поліцейського права.

Основною науковою працею вченого цього періоду слід вважати “Учебник права внутреннего управления (полицейского права)” (вип. I–IX, СПб. – Одеса, 1891–1897). У ній автор висвітлював поняття, завдання, правовий характер і систему права внутрішнього управління. Науку поліцейського права він розглядав як складову права управління. Під внутрішнім управлінням автор розумів діяльність держави, яка полягає у створенні умов, за наявності яких забезпечується внутрішня безпека і добробут народу, а також здійснюється захист і сприяння його матеріальним і духовним інтересам. Основне завдання права управління полягає у викладенні тих правових норм, які мають своїм предметом організацію і діяльність органів управління. Серед джерел права внутрішнього управління автор називає закони, державні договори, місцеві статuti і звичаєве право. На думку вченого, у різні історичні періоди діяльність держави у сфері управління має різний характер. Зокрема, управління поділяється на окремі види: судове, фінансове, військове, міжнародне і внутрішнє. За П.М. Шеймінім, “наука, яка вивчає правові норми галузі внутрішнього управління, називається наукою поліцейського права або наукою внутрішнього управління”. Система її складається з таких розділів: регулювання особистих відносин; заходи щодо суспільного здоров'я; поліція безпеки; устрій освіти; поліція моралі; законодавство про бідних і благодійність; управління господарським життям.

Значна увага у підручнику приділялася розгляду проблем розвитку адміністративної юстиції у Франції, Німеччині, Англії та Росії. Так, автор, погоджуючись з професором І.Т. Тарасовим (1849–1929), зазначав, що прагнення держави врегулювати повноваження органів управління за допомогою законодавчих актів і захистити особисті права громадян від втручання адміністрації тільки тоді здійсниться, коли держава утворить незалежні від адміністрації установи, на які буде покладено, з одного боку, завдання охорони законодавчих актів, а з іншого – охорони прав окремих осіб. Саме такими установами є адміністративні суди. Вчений уважав, що основним недоліком цих судів у Росії є відсутність у державі “...єдиної самостійної, незалежної установи, яка б вирішувала всі конфлікти в галузі управління і усувала в багатьох випадках привід і причину діяти органам управління за їх власним розсудом щодо закономірності управління”.

Підручник П.М. Шейміна складався із загальної та особливої частини. Як вважав В.В. Івановський (1854–1926), теоретичні погляди автора формулювалися під впливом робіт німецького вченого-адміністративіста Л. Штейна. Основним методом дослідження став порівняльно-історичний, а “...предметом викладу слугувало адміністративне законодавство” [2, 581].

Основні наукові праці П.М. Шейміна, крім згаданих вище: “Франкское королевство и монархия” (Одесса, 1887); “Очерк современного состояния народных школ в Пруссии” (СПб., 1890.); “Закон, обычаи и цыгане” (СПб., 1898); “Письмо

в редакцію” (СПб., 1898); “Отзыв проф. П.Н. Шеймина о трудах б. ад.-проф. Т.В. Локтя” (Новая Александрия, 1914).

Значне місце в науковій спадщині вченого посідали також переклади творів німецьких учених-адміністративістів. Зокрема, за його перекладом і передмовою вийшли книги: “Мейер Г. Государственные административные учреждения Англии, Франции, Германии и Австрии” (Одеса, 1889); “Иолли Л. Народное образование в Западно-европейских государствах” (СПб, 1890); “Ленинг Э. Полиция нравственности: (Пьянство, азартные игры, половое распутство и истязание животных)” (СПб, 1890); “Зейдель М. Полиция безопасности” (Гродно, 1891); “Иолли Л. Медико-санитарный строй и законодательство в Западно-европейских государствах” (Одеса, 1892).

Петро Миколайович написав кілька статей для “Энциклопедического словаря Брокгауза и Ефрона”. Заслужують на увагу дві його академічні праці: “Полиция”, а також “Предупреждение и пресечение преступлений”. Наприклад, перша стаття розміщувалася на 19 сторінках (с. 329–339) і мала 6 розділів:

I. Полиция, ее деятельность, история, характер и классификация. Определение науки полицейского права.

II. Наука полицейского права и ее главные направления: 1) в Германии, 2) во Франции, 3) в Англии и 4) в России.

III. Организация, права и круг ведомства полицейских чинов и учреждений: 1) в германских государствах, 2) во Франции, 3) в Англии и 4) в России: А) История полицейских учреждений и органов, Б) Современные полицейские учреждения: центральные, уездные, городские, городов Царства Польского и Прибалтийских, С.-Петербурга, Москвы и Варшавы; специальные полицейские учреждения и органы.

IV. Расходы государства и общин на содержание органов полиции безопасности в Зап. Европе и России.

V. Полицейские законы, полицейские распоряжения и сборники их в России и Западно-европейских государствах.

VI. Полицейские кодексы. Устав предупреждения и пресечения преступлений.

У Новоросійському університеті Петро Миколайович залишався працювати до вересня 1900 року. У тому ж місяці його призначили на посаду виконуючого обов'язки ад'юнкта-професора Інституту сільського господарства і лісівництва в м. Новій Олександрії (Люблінська губернія), де він викладав законодавство, політичну економію та статистику.

Що спонукало відомого вченого залишити Новоросійський університет, де він протягом тривалого часу плідно займався викладацькою діяльністю, а його наукові праці стали значним внеском у розвиток поліцейської науки? Причина такого рішення достовірно невідома. Як вважає дослідник Б.С. Бачур, в Одесі не була вирішена для П.М. Шейміна “...одна, дуже важлива проблема; з якихось причин він не зміг, або йому не дозволили захистити магістерську дисертацію, незважаючи на те, що вона була підготовлена і видана ще у 1889 р.” [1, с. 10].

Працюючи в Інституті сільського господарства і лісівництва, Петро Миколайович одночасно відкрив у Новій Олександрії приватне чотирикласне училище с програмою казенних гімназій (1903), а через три роки з дозволу

міністра народної освіти заснував приватну гімназію, яка згодом була переведена до Варшави.

У зв'язку з початком Першої світової війни 1914 року Новоолександрівський інститут сільського господарства і лісівництва евакуювали до м. Харкова. З цієї причини П.М. Шеймін змушений був призупинити свою викладацьку діяльність і повністю присвятити себе організації народної освіти. Таке рішення Петро Миколайович прийняв після того, як піклувальник Варшавського учбового округу князь Куракін запропонував йому переїхати до Москви і відкрити там свою власну гімназію для учнів-біженців. У липні 1915 року вчений залишив Варшаву і переїхав до другої столиці імперії, де через два місяці почала функціонувати його приватна гімназія, в якій нараховувалося 190 учнів, евакуйованих із різних середніх учбових закладів Варшавського, Віленського, Київського та Ризького учбових округів.

П.М. Шеймін також планував відкрити у 1916 році в Москві приватне вище чотирикласне училище для дітей біженців, приватні загальноосвітні курси для дорослих обох статей, приватні спеціальні курси середнього і нижчого розрядів і учбово-педагогічний освітній кінематограф. Дозвіл на їх відкриття Петро Миколайович отримав ще у травні 1915 року, коли знаходився у Варшаві. Гадаємо, що повністю реалізувати ці плани в життя йому навряд чи вдалося. 29 грудня 1916 року наказом міністра народної освіти він був призначений директором Варшавської гімназії. Як склалася подальша доля талановитого вченого і педагога Петра Миколайовича Шейміна дослідникам встановити поки що не вдалося. Не вдалося також знайти і його фотографію.

Що стосується сімейного стану П.М. Шейміна, то він був одружений з Магдаленою Петрівною Волосевич, яка народила йому двох синів: старшого – Олександра (1899, Одеса) і молодшого – Гліба (1902, Нова Олександрія).

Олександр Євгенович Назімов (1851–1902) народився в сім'ї поміщиків Псковської губернії. Його батько закінчив Петербурзький університет, був військовослужбовцем, а після відставки обіймав посаду мирового судді. Мати майбутнього вченого народилася в родині багатого поміщика і була дуже релігійною людиною. Ця релігійність частково передалась і єдиному в сім'ї сину.

Систематичної шкільної освіти Олександр не отримав, тому що частину дитинства провів за кордоном, у м. Штутгарді (Швейцарія), де тривалий час лікувалася його мати. Спочатку він навчався вдома під керівництвом домашнього репетитора – відомого лінгвіста, майбутнього академіка Ф.Ф. Фортунатова, а потім в одній із московських гімназій [3, 337].

Після переїзду сім'ї в кінці 1860-х років на проживання до Києва О.Є. Назімов навчався в Ніжинській гімназії. У 1874 році він закінчив юридичний факультет Київського університету св. Володимира, отримавши вчений ступінь кандидата прав. Його кандидатський твір “Характеристические воззрения западноевропейских писателей на представительное правление” був опублікований спочатку в “Университетских известиях”, а згодом окремою брошурою [4]. Незважаючи на те, що його залишали на кафедрі державного права як стипендіата для підготовки до професорського звання, молодий юрист віддав перевагу практичній діяльності. Працював помічником присяжного повіреного, присяжним повіреним при Київському окружному суді, неодноразово виступав захисником у справах із державних злочинів. При наполяганні свого наукового наставника професора О.В. Романоваича-Славатинського, який цінував здібності свого учня, Олександр Євгенович у 1880 році склав іспит з державного права в Київському університеті та отримав звання магістранта. Однак закріпитися за університетом йому не вдалося за відсутністю вільних вакансій, і наступного року він переїхав до Ярославля, де був обраний приват-доцентом кафедри державного права.

У цей період основні дослідження вченого були присвячені проблемам державного права зарубіжних країн. Зокрема, значну увагу він приділяв вивченню теорії конституційного права пруського юриста Р. Гнейста. Свої погляди з цього приводу О.Є. Назімов виклав у праці “Теория конституционализма и самоуправления Рудольфа Гнейста” (Ярославль, 1881 р.). Основне призначення держави він визнавав у дусі природно-правничої доктрини, обмежуючи її роль охороною особистої свободи громадян. Учений досить критично ставився до проголошеної Ж.-Ж. Руссо ідеї народного суверенітету [5, 30–31].

У 1886 році О.Є. Назімов захистив у Київському університеті магістерську дисертацію за монографією “Реакция в Пруссии (1848–1858 гг.)”. Цією працею він заявив про себе як про значного талановитого вченого в галузі державного права. Професори В.М. Нечаєв і О.В. Романоваич-Славатинський вважали цей твір “видатним вкладом у російську політико-юридичну літературу” [6, 117]. Пізніше професор О.В. Романоваич-Славатинський надіслав для ознайомлення книгу О.Є. Назімова відомим німецьким ученим-державознавцям Л. Штейну та Г. Гнейсту, які високо оцінили твір російського колеги.

Після захисту дисертації Олександр Євгенович отримав звання доцента, а через три роки вже виконував обов'язки екстраординарного професора, викладаючи не лише державне, а й адміністративне (поліцейське) право. У 1889 році він підготував і видав навчальний посібник “Конспект по русскому государственному праву” [7]. Влітку того ж року він здійснив поїздку на Соловецькі острови, де зібрав цікавий матеріал з історії народної творчості російського народу, зокрема билини, поезію тощо.

У 1891 році О.Є. Назімов перевівся до Новоросійського університету (Одеса) на кафедру поліцейського права, виконуючи обов'язки екстраординарного професора цієї кафедри. Дев'яності роки XIX століття були для вченого досить

продуктивними. Через два роки після зайняття посади він підготував конспект лекцій з поліцейського права, виданий спочатку гектографічним способом під назвою “Учение о внутреннем управлении (Полицейское право)”, а потім – після його смерті – “Лекции по полицейскому праву”, Одеса, 1903 р. [8, 186].

Державне управління вчений розглядав як природне завершення вчення про державний устрій. Між цими дисциплінами, за його словами, існують відношення, подібні до тих, “що існують між анатомією й фізіологією”. Учення про державний устрій (державне право) вивчає структуру державних органів і ту роль, яку виконує кожний з них “в економії цілого”. Учення про державне управління розглядає ці органи в їх взаємозв’язку та узгодженій діяльності “у ході здійснення мети співжиття”.

Під правом внутрішнього управління автор розумів “сукупність юридичних норм, регулюючих улаштування і діяльність органів внутрішнього управління”. Поліцейське право, як складова внутрішнього управління, являє собою “...ті юридичні норми, якими повинні керуватися органи поліцейської влади при обмеженні особистої свободи громадян заради мети державної діяльності” [9, 1–16].

Головна і безпосередня мета внутрішнього управління вбачалась ученим у турботі в благоустрої народу, в розвитку фізичних, інтелектуальних й економічних можливостей населення узгодженою діяльністю уряду та суспільства. У науці внутрішнього управління він виділяв два основних розділи: вчення про державний благоустрій і вчення про поліцію безпеки. Діяльність держави з благоустрою полягає в заснуванні залізниць, лікарень, пошти, у турботі про розвиток кредитних установ без примусового користування ними тощо, тоді як характерною рисою поліцейської діяльності є елемент примусу. Науковець уважав аксіомою поліцейської науки наявність громадської основи у справах державного управління, розвиток громадського самоврядування участю в діяльності органів регіонального управління” [10, 391].

Значне місце в лекційному курсі з поліцейського права О.Є. Назімов приділяв історичному вивченню інституту внутрішнього управління. В його лекціях досить ґрунтовно висвітлювалися історичні аспекти розвитку адміністративно-поліцейських установ у Росії, (починаючи з петровських часів), давалися історичні огляди законодавства про справи щодо преси, урядових заходів у галузі суспільного призіння, народної освіти, охорони здоров’я тощо [11, 597–598]. Він вважав, що вивчення адміністративного (поліцейського) права неможливе без досконалого знання історії та філософії, наголошуючи, що адміністративіст “повинен бути водночас і юристом, і філософом, й істориком” [12, 43].

У 1895–1896 роках професор Назімов побував у Сполучених Штатах Америки, де його, як представника державної науки, цікавила американська Конституція. Він проїхав майже всією Америкою: відвідав Нью-Йорк, Чикаго, Ніагару тощо.

Слід також зазначити, що професор О.Є. Назімов, крім викладацької та наукової діяльності, інколи виступав у одеських судах захисником у кримінальних справах. Збереглися спогади колег по факультету та студентів про те, як на початку 1896 року він виступав захисником у справі свого колишнього студента Б.А. Мітта, притягнутого до суду за образу поліцейської влади. Дякуючи високому професіоналізму й блискучим ораторським здібностям, Олександрові Євгеновичу вдалося переконати суддів у невинуватості підсудного і його було виправдано.

Протягом 1898–1901 років професор О.Є. Назімов брав участь у підготовці законопроекту з питань якості харчових продуктів і напоїв у Росії. Його праці на цю тематику “Очерк западноевропейских законодательств о фальсификации” (1900 р.) і “Обзор русского санитарного законодательства о питательных продуктах” (1900 р.) отримали високу оцінку в наукових і суспільних колах. Він також був автором статей, критико-бібліографічних нарисів у періодичних виданнях (“Юридический вестник”, “Судебный вестник”, “Юридическая библиография” (Ярославль), “Вестник винодела”, “Одесский листок” тощо).

Учений також захоплювався поезією як вітчизняною, так і зарубіжною.

25 квітня 1900 року О.Є. Назімов прочитав в Актовому залі університету публічну лекцію, присвячену творчості німецького поета й публіциста Генріха Гейне, яка потім була опублікована в газеті “Одесский листок” і видана окремою брошурою [13].

Останні роки життя Олександра Євгеновича характеризуються плідною працею над докторською дисертацією, присвяченою історії Міністерства поліції (1811–1819 рр.) [14]. Він кожного року їздив у відрядження до Петербургу та Москви, де вивчав у архівах Міністерства внутрішніх справ матеріали з цієї тематики. Робота над дисертацією настільки захопила вченого, що навіть за кілька місяців до смерті він скористався перебуванням у Парижі через хворобу, щоб ознайомитись із потрібними йому архівними матеріалами.

Професор І.А. Линниченко, характеризуючи творчу спадщину О.Є. Назімова, наголошував: “На этом небольшом наследии лежит печать крупного таланта – строгая логичность и глубина мысли, сжатость выражения, изящная прелесть стиля, тонкий юмор – все эти качества делают немногочисленные труды произведения выдающимися” [15, 23]. Тому не випадково професор О.Є. Назімов ще за життя був визнаний видатним ученим-правником. Його біографія з’явилася в Енциклопедичному словнику Брокгауза та Єфрона у 1892 році [16, 585].

У березні 1901 року професора О.Є. Назімова обрали деканом юридичного факультету Новоросійського університету. На цій посаді він пропрацював недовго, адже змушений був за станом здоров’я поїхати на лікування до Франції, а потім – в Алжир. На превеликий жаль, лікування за кордоном йому не допомогло, він повернувся до Одеси. У ніч на 1 жовтня 1902 року 50-річний декан юридичного факультету Новоросійського університету екстраординарний професор Олександр Євгенович Назімов помер від базедової хвороби. Сім’ї після себе він не залишив, тому що був неодружений. Про його смерть повідомляли як місцеві [17], так і центральні періодичні видання [18, 1933–1936]. Газета “Киевлянин”, наприклад, через п’ять днів після опублікування некролога, посилаючись на одеські газети, надрукувала статтю про останні дні життя й смерть професора О.Є. Назімова. Зокрема в газеті писалося: “... В воскресенье, 29 сентября [19], в 7 часов вечера больного посетил проф. Шаповаленко. Несмотря на тяжелое состояние, Назимов не пожелал воспользоваться медицинской помощью. В 12 ч. ночи к больному в комнату вошла его квартирная хозяйка г-жа Сестринская, у которой он квартировал около 12 лет. Угасавший профессор просил ее посидеть немного, а затем уснул спать, прося ночью навестись. Когда, спустя два часа, г-жа Сестринская вошла в комнату, то ужаснулась: А.Е. Назимов лежал на полу, возле кровати. Он был мертв...” [20].

У 1904 році колеги та учні вченого видали під редакцією професора І.А. Линиченка книгу “Профессор Александр Евгеньевич Назимов. Биография и воспоминания”, в якій були зібрані його наукова спадщина, спогади й біографічні замітки про нього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бачур Б.С.* Забытые имена: Петр Николаевич Шеймин. Правова держава. 2018. № 30. С. 8–13.
2. *Чисников В.М., Буран В.В.* Шеймин Петро Миколайович. Антологія міжнародного поліцейського права (Історія. Предмет. Методи. Норми. Класифікація): у 2-х т. (за ред. Ю.І. Римаренка та ін.). Херсон. 2010. Т. 1: Від камералістики до поліцейстики. С. 581–582.
3. *Кудінова Л.Ю.* Назимов Олександр Євгенович. Професори Одеського (Новоросійського) університету. Одеса, 2002.
4. *Назимов А.* Характеристические воззрения западноевропейских писателей на представительное правление. К., 1875. 32 с.
5. *Касьяненко Ю.Я.* Назимов Олександр Євгенович. Юрид. енциклопедія. К., 2002. Т. 4 (Н–П).
6. *Егоров С.А.* Выдающийся русский юрист А.Е. Назимов. Государство и право. 2000. № 2.
7. Конспект по русскому государственному праву, составленный доцентом А.Е. Назимовым. Ярославль 1889. 200 с.
8. *Назимов Олександр Євгенович.* Адміністративно-правова наука та освіта в персоналіях: довідник / за заг. ред. Ю.П. Битяка, Т.О. Корломоець, Д.В. Лученка. Запоріжжя, 2020. 312 с.
9. Учение о внутреннем управлении (Полицейское право). Конспект лекций и д. экстраординарного профессора А.Е. Назимова. Одесса, 1893.
10. *Буран В.В.* Назимов Олександр Євгенович. Міжнародна поліцейська енциклопедія. К., 2003. Т. 1: Понятійний апарат. Концептуальні підходи. Теорія та практика.
11. *Буран В.В., Чисников В.М.* Назимов Олександр Євгенович. Антологія міжнародного поліцейського права (Історія. Предмет. Методи. Норми. Класифікація): у 2-х т. / за заг. ред. Ю.І. Римаренка та ін. Херсон, 2007. Т. 1: Від камералістики до поліцейстики.
12. *Гурлянд И.Я.* Воспоминания. Профессор Александр Евгеньевич Назимов. Биография и воспоминания современников. Одесса, 1904.
13. *Назимов А.Е.* Генрих Гейне как поэт и публицист. Публичная лекция А.Е. Назимова, прочитанная 25 апреля 1900 г. в Актовом зале университета. Одесса: 1900, 9 с.
14. *Авалиани С.Л.* Бумаги профессора А.Е. Назимова. Одесса, 1911. 95 с.
15. Профессор Александр Евгеньевич Назимов. Биография и воспоминания современников. Одесса, 1904.
16. *Назимов Александр Евгеньевич.* Русский биографический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. М., 2007.
17. Профессор А.Е. Назимов (некролог). Киевлянин. 1902. 5 октября.
18. *Ивановский И.* Профессор А.Е. Назимов (некролог). Право. 1902.
19. В газеті помилка: треба – “30 сентября”.
20. К кончине профессора А.Е. Назимова. Киевлянин. 1902. 10 октября.

REFERENCES

1. *Bachur B.S.* (2018). Zabytyie imena: Pietr Nykolaievich Sheimyn. “Forgotten names: Piotr Nikolaievich Sheimin”. Constitutional state. No. 30. P. 8–13 [in Russian].
2. *Chysnikov V.M., Buran V.V.* (2010). Sheimin Petro Mykolaiovych. Antolohiia mizhnarodnoho politseiskoho prava (Istoriia. Predmet. Metody. Normy. Klyasyfikatsiia). “Anthology of International Police Law (History. Subject. Methods. Norms. Classification): in two volumes (edited by Yu.I. Ry-marenko, etc.)”. Vol. 1. From chamberlain to police. Kherson. P. 581–582 [in Ukrainian].
3. *Kudinova L.Yu.* (2002). Nazimov Aleksandr Yevhenovych. Profesory Odeskoho (Novorosiiskoho) universytetu. “Professors of Odessa (Novorossiisk) University”. Odesa [in Ukrainian].
4. *Nazimov A.* (1875). Kharakteristicheskie vozzreniia zapadno-evropeyskykh pysatieliei na predstavytelnoie pravlenie. “Characteristic views of Western European writers on representative government”. K., 32 p. [in Russian].
5. *Kasianenko Yu.Ya.* (2002). Nazimov Alieksandr Yevhenovych. Jurid. encyclopedia. Vol. 4 (N–P). K. [in Ukrainian].

6. *Ehorov S.A.* (2000). Vydaiushchysia russkyi yuryst A.Ye. Nazimov. “Prominent Russian lawyer A.Ye. Nazimov”. The state and law. No. 2 [in Russian].
7. Konspekt po russkomu hosudarstvennomu pravu, sostavliennyi dotsentom A.E. Nazymovym. “Synopsis on Russian state law, compiled by Associate Professor A.Ye. Nazimov”. Yaroslavl 1889. 200 p. [in Russian].
8. *Nazimov Oleksandr Yevhenovych*. Administratyvno-pravova nauka ta osvita v personaliiakh: dovidnyk. “Administrative and legal science and education in personalities: handbook” / for gen. ed. Y.P. Bytiak, T.O. Korlomoiets, D.V. Luchenko. Zaporizhzhia, 2020. 312 p. [in Ukrainian].
9. Ucheniie o vnutrienniim upravlenii (Politseiskoie pravo). “The doctrine of internal management (Police law)”. Lecture notes, etc. Extraordinary Professor A.Ye. Nazimov. Odessa, 1893 [in Russian].
10. *Buran V.V.* (2003). Nazymov Oleksandr Yevhenovych. “International Police Encyclopedia”. Vol. 1. Conceptual apparatus. Conceptual approaches. Theory and practice. K. [in Ukrainian].
11. *Buran V.V., Chisnikov V.M.* (2007). Nazimov Oleksandr Yevhenovych. Antolohiia mizhnarodnoho politseiskoho prava (Istoriia. Predmet. Metody. Normy. Klasyfikatsiia). “Anthology of International Police Law (History. Subject. Methods. Norms. Classification) in two volumes” / for gen. ed. by Y.I. Rymarenko and others. Kherson. Vol.1: From chamberlain to police [in Ukrainian].
12. *Gurliand I.YA.* (1904). Vospominaniia. Professor Aleksandr Evhenevych Nazimov. “Memories. Professor Alexander Evgenyevich Nazimov”. Biography and memories of contemporaries. Odessa [in Russian].
13. *Nazimov A.Ye.* (1900). Genrikh Geine kak poet i publitsist. “Heinrich Heine as a poet and publicist”. Public lecture by A.E. Nazimova, read on April 25, 1900 in the Assembly Hall of the University. Odessa: 1900, 9 p. [in Russian].
14. *Avaliani S.L.* (1911). Bumagi professora A.E. Nazimova. “The papers of Professor A.E. Nazimova”. Odessa. 95 p. [in Russian].
15. Professor Alieksandr Yevhenievich Nazimov. Biohrafii i vospominaniia sovriemennikov. “Professor Alieksander Nazimov. Biography and memories of contemporaries”. Odessa, 1904 [in Russian].
16. *Nazimov Aleksandr Yevhenievich*. Russkii biograficheskii slovar. “Russian Biographical Dictionary F.A. Brockhaus and I.A. Efron”. M., 2007 [in Russian].
17. Professor A.Ye. Nazimov (nekroloh). “Professor A.Ye. Nazimov (Obituary)”. Kyiv. 1902. October 5th [in Russian].
18. *Ivanovskii I.* (1902). Professor A.Ye. Nazimov (nekroloh). A.Ye. Nazimov (obituary). Pravo [in Russian].
19. V hazeti pomylka: treba – “30 sentiabria”. An error in the newspaper: it is necessary – “September 30” [in Ukrainian].
20. K konchinie professora A.Ye. Nazimova. “To the death of Professor A.E. Nazimov”. Kiievlianin. 1902 October 10th [in Russian].

UDC 351.74:38(477)(091)

Chysnikov Volodymyr,

Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor, Chief Researcher,
State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0003-2020-7298

Buran Victoriia,

Research Fellow, State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-6647-1399

SCIENTISTS-POLICE OFFICERS OF THE NOVOROSSIISK (ODESSA) UNIVERSITY P.M. SHEIMIN AND O. YE. NAZIMOV: LIFE AND SCIENTIFIC ACTIVITIES

The article, on the basis of new discoveries of modern scientists, highlights the life and scientific-pedagogical activities of police scientists of the late nineteenth and

© Chysnikov Volodymyr, Buran Victoriia, 2022

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2022.1\(55\).3](https://doi.org/10.36486/np.2022.1(55).3)

Issue 1(55) 2022

<http://naukaipravoohorona.com/>

early nineteenth centuries. XX century Novorossiisk (Odessa) University P.M. Sheimin (1860 – after 1916) and O. Ye. Nazimova (1851–1902), standing at the origins of the domestic administrative and legal science. Together, they taught a full course in police law at the university for almost ten years.

In August 1886, under the order of the Ministry of public education, P.M. Sheimin was appointed privat-docent for the department of police law at Novorossiysk University in Odessa. The main directions of his scientific activity were the problems of police studies, to which he devoted the majority of his works: “The task, content and history of the science of police law” (Odessa, 1887), “Police law” (Odessa, 1887–1888), as well as his master’s thesis “Police struggle against violations of public safety under the German law” (Odessa, 1889).

The main scientific work of the researcher belongs to “Textbook of the law of internal administration (police law)” (issue I–IX, SPb. – Odessa, 1891–1897). In it the author covered notion, objectives, legal nature and system of the internal administration law. He considered science of police law as a part of the law of administration. According to P.M. Sheimin, “the science that studies the legal norms of the branch of internal administration is called the science of police law or the science of internal administration”.

Significant place in the scientific heritage of the scientist also occupied translations of the works of German scientists-administrative. In particular, by his translation and preface were published books: H. Meier, L. Iolli, E. Lening, M. Seidel. Also deserving of attention are two academic articles by Peter Nikolayevich: Police and the Prevention and Suppression of Crimes, which he wrote for the Brockhaus and Efron Encyclopedic Dictionary.

Speaking of the P.M. Sheimin life path, we should note the work of B.S. Bachur, who, based on archival materials of the State Archive of the Odessa region and other sources, significantly added to the biography of the scientist, especially after he left Odessa forever (1900).

Biography of the extraordinary professor of police law O.Ye. Nazimov known in more detail. He began to teach the course of police law at the University together with the Ordinary Professor P.M. Sheimin in 1892. The scientist’s sphere of scientific interests was state and police law of Russia and foreign countries, history of police.

A significant place in the lecture course on police law O.Ye. Nazimov devoted himself to the historical study of the institute of internal government. He believed that the study of administrative (police) law is not possible without a thorough knowledge of history and philosophy, emphasizing that the administrator “must be at the same time a lawyer and a philosopher and historian”. In the last years of his life, Oleksandr Yevhenovych worked fruitfully on his doctoral dissertation on the history of the Ministry of Police (1811–1819).

In March 1901 Professor O. Ye. Nazimov became Dean of the Faculty of Law at Novorossiysk University. However, he did not work in this position for long, because he was soon forced to leave it for health reasons. A year later he died of Graves’ disease. As a single man, he did not leave a family behind.

Keywords: Sheimin P.M., Nazimov O.Ye., Novorossiisk (Odessa) University, police law, internal administration, administrative law, state law, history of police.

Отримано 12.04.2022